

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-45>

УДК 330.341.1:658.8:338.2(477)

Ліба Наталія Степанівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, оподаткування і маркетингу,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7053-8859>

Турянчик Юрій Васильович

аспірант,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0826-3161>

Лендел Микола Михайлович

аспірант,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9771-973X>

Nataliia Liba, Yuriy Turyanchyk, Mykola Lendel
Mukachevo State University

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ

INNOVATIVE BUSINESS DEVELOPMENT STRATEGIES IN THE CONDITIONS OF UKRAINE'S POST-WAR RECOVERY: INTEGRATION CHALLENGES AND THE ROLE OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Анотація. У статті досліджено інноваційні стратегії розвитку бізнесу в умовах післявоєнного відновлення України з урахуванням викликів європейської інтеграції. Проаналізовано стан бізнес-середовища, визначено ключові бар'єри інноваційної активності та узагальнено можливі стратегічні підходи до трансформації підприємств. Основну увагу зосереджено на ролі малого і середнього бізнесу як драйвера економічної стабілізації. У дослідженні виокремлено пріоритетні напрями інноваційної діяльності, серед яких цифровізація, технологічне оновлення, експортна орієнтація, соціальні та екологічні інновації. Запропоновано концептуальну таблицю ризиків та стратегій інноваційного розвитку. Обґрунтовано необхідність цілісної політики державної підтримки. Отримані результати можуть бути корисними для формування антикризових заходів у сфері підприємництва.

Ключові слова: інноваційний розвиток, малий бізнес, стратегія, післявоєнне відновлення, цифровізація, підприємницька активність, євроінтеграція.

Summary. The article investigates innovative business development strategies in Ukraine in the context of post-war recovery and European integration challenges. The purpose of the study is to explore innovation-driven business strategies during Ukraine's post-conflict reconstruction, considering the constraints of limited resources and the requirements of EU integration. Special emphasis is placed on the role of entrepreneurial activity as a key driver of economic recovery, along with the identification of priority directions for innovative growth that can ensure resilience, adaptability, and competitiveness of national enterprises in the new geopolitical and economic environment. The current state of the business environment is analyzed, and key barriers to innovation and entrepreneurship are identified. Particular attention is given to the role of small and medium-sized enterprises (SMEs) as central actors in fostering resilience, economic revitalization, and structural modernization. The article underscores the need for long-term innovation policies, adequate institutional support, and inclusive frameworks to restore the business landscape. Priority areas include digital transformation, technological modernization, social and environmental innovation, and export orientation. The necessity of applying adaptive strategies in response to crises is emphasized, with a focus on sustainability, access to international markets, and financial independence. Based on analytical

findings and policy analysis, the article proposes a structured classification of risks faced by innovative businesses and offers strategies for overcoming institutional, infrastructural, and security-related obstacles. The concept of a national innovation imperative is introduced as a catalyst for mobilizing resources and reconfiguring economic activity under war-related constraints. The scientific novelty lies in the conceptualization of innovation strategies not only as tools for modernization but as a prerequisite for Ukraine's resilience and its alignment with EU standards. The practical significance is reflected in the policy recommendations offered to support SMEs and strengthen innovation ecosystems. The article also highlights the importance of integrated digitalization, international cooperation, and cross-sectoral engagement as foundations of economic transformation. Future research should focus on regional disparities, investment behavior, and the digital maturity of enterprises in post-conflict settings.

Keywords: innovative development, SME, business strategy, post-war recovery, digitalization, entrepreneurship, European integration.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни та масштабних руйнувань економіки Україна стикається з необхідністю швидкого та ефективного післявоєнного відновлення, в основі якого має лежати активне залучення підприємництва як ключового драйвера економічного зростання. Водночас процеси євроінтеграції, зокрема адаптація до стандартів ЄС, зумовлюють потребу в зміні традиційних підходів до бізнес-розвитку. У таких умовах особливої ваги набувають інноваційні стратегії, які здатні забезпечити гнучкість, адаптивність та довготривалу конкурентоспроможність бізнесу.

Проте на шляху до реалізації таких стратегій українські підприємці стикаються з низкою викликів: руйнуванням інфраструктури, нестачею інвестиційних ресурсів, кадровим дефіцитом, обмеженим доступом до ринків, а також високим рівнем регуляторної невизначеності. Паралельно із цим відкриваються і нові можливості – залучення міжнародної допомоги, інтеграція у європейські ланцюги доданої вартості, розвиток цифрової економіки, стартап-екосистем і технологічних кластерів.

Отже, постає потреба в науковому осмисленні шляхів формування інноваційно орієнтованих стратегій розвитку бізнесу в умовах післявоєнної трансформації економіки, з урахуванням інтеграційних процесів та ролі підприємницької активності як інструменту відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інноваційного розвитку бізнесу в умовах післявоєнної трансформації України набула значної уваги в сучасних наукових колах. Особливої актуальності вона набуває у зв'язку з викликами євроінтеграції, економічної дестабілізації та необхідності швидкої адаптації підприємств до нових умов функціонування. Низка досліджень присвячена аналізу стратегій інноваційного зростання, цифровізації, а також взаємодії держави й бізнесу у сфері модернізації економіки.

Суттєвий внесок у дослідження інноваційних стратегій розвитку бізнесу в Україні в умовах кризи зробили Орлова Н.В., Винник Т.М. та Побігун С.А., які акцентують увагу на необхідності впровадження інновацій як ключового елемента виживання підприємств у період нестабільності.

Автори здійснили глибокий аналіз практичних аспектів реалізації інноваційних стратегій, включаючи цифрову трансформацію, впровадження штучного інтелекту, блокчейн-рішень та «зелених» технологій. У дослідженні наголошується на важливості адаптації стратегій до сучасних викликів та врахування позиції України в міжнародних рейтингах інноваційності, таких як Global Innovation Index та European Innovation Scoreboard. Отримані результати є цінним підґрунтям для подальшого формування ефективної інноваційної політики, зорієнтованої на зміцнення конкурентних позицій бізнесу в умовах посткризового відновлення країни [1].

Материнська О.А. та Пустова П.Д., обґрунтовують перспективи залучення іноземних інвестицій як ключового драйвера для модернізації української економіки. Авторки зазначають, що попри війну, Україна залишається привабливою для інвесторів завдяки висококваліфікованій робочій силі, наявності природних ресурсів та географічному розташуванню. У роботі визначено десять галузей з найвищим інвестиційним потенціалом, серед яких: відновлювана енергетика (\$177 млрд), логістика та інфраструктура (\$123 млрд), агропромисловий комплекс (\$34 млрд), фармацевтика та ІТ. Дослідниці підкреслюють необхідність спрощення регуляторних процедур, зміцнення верховенства права й активної державної участі в стимулюванні інвестиційної активності як запоруки економічної стійкості в поствоєнний період [2].

К.С. Колеснікова у своєму дослідженні аналізує значення цифровізації як інструменту покращення взаємодії між державою та підприємством. Вона вказує на платформу «Дія» як приклад успішної державної ініціативи, яка сприяє легалізації бізнесу, оптимізації податкового адміністрування та підвищенню прозорості підприємницького середовища [3].

Серед новітніх наукових підходів до осмислення інноваційного розвитку варто виокремити дослідження С.А. Давимуки, який запропонував концепт «інноваційного імперативу» як ключового чинника стратегії післявоєнного відновлення України. Автор наголошує, що історично інновації виникали як реакція на кризові умови, а отже, війна має слугувати каталізатором інноваційних

змін, особливо в умовах обмежених ресурсів. Давимука підкреслює, що ефективне використання наявного інтелектуального потенціалу України є визначальним для її подальшого соціально-економічного зростання. Він звертає увагу на критичну відсутність системної державної політики щодо підтримки інновацій, недооцінку ролі людського капіталу, деградацію наукової сфери та відсутність сучасної національної інноваційної системи. Автор також акцентує на необхідності створення сприятливих умов для інноваційної діяльності, таких як сучасна інфраструктура, фінансові стимули, розвиток екосистем та підтримка стартапів, зокрема в межах європейських ініціатив. Він вважає, що лише реалізація інноваційного потенціалу може гарантувати Україні довгострокову конкурентоспроможність, економічну безпеку й інтеграцію у глобальні ринки. [4].

Вагомий внесок у дослідження цифрової трансформації малого бізнесу зроблено С. Грицаєм, який аналізує значення цифрових інструментів у розширенні можливостей МСП. Автор обґрунтовує, що доступ до електронних сервісів, реєстрації, податкової звітності й грантових програм є чинниками, що підвищують стійкість бізнесу в умовах кризи [5].

Таким чином, сучасна наукова думка однозначно визнає інноваційні стратегії як основу економічного зростання в постконфліктний період. Проте недостатньо вивченими залишаються питання інтеграції інноваційної політики з безпековими викликами, проблеми доступу до фінансування, а також роль регіональних ініціатив у відновленні малого бізнесу. Це створює поле для подальших досліджень, орієнтованих на міждисциплінарну синергію та практичну реалізацію інноваційних моделей розвитку підприємництва.

Метою статті є дослідити інноваційні стратегії розвитку бізнесу в умовах післявоєнного відновлення України з урахуванням викликів європейської інтеграції та обмежених ресурсів. Особливу увагу приділено ролі підприємницької активності як ключового чинника економічного відновлення, а також визначенню пріоритетних напрямів інноваційного зростання, які можуть забезпечити стійкість, адаптивність та конкурентоспроможність національного бізнесу у нових геополітичних та економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабна війна в Україні, яка триває з 2022 року, завдала значного удару по національному бізнес-середовищу. Значна частина підприємств зіштовхнулася з руйнуванням інфраструктури, втратою логістичних ланцюгів, скороченням споживчого попиту та масовим переміщенням працівників. За результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації (ЕБА), вже у середині 2022 року 42% компаній частково або повністю призупинили свою діяльність, а лише 17% збе-

рігали звичайний режим роботи [6]. Проте, на початку 2025 року три чверті компаній (75%) працюють в повному обсязі, 24% працюють з обмеженнями, і 1% – не працює взагалі. Найбільш поширеними обмеженнями компаній залишаються нестача кваліфікованих працівників/мобілізація (75%), обмеження географії діяльності (55%) та призупинення роботи на час повітряних тривог (41%) [6].

Реакцією на виклики стала активна релокація бізнесу у безпечніші регіони України. Від початку 2022 року, в рамках державної програми, було релоковано понад 18944 підприємства, переважно у західні області [7]. Успішна релокація потребує активної підтримки з боку держави, що допомагає бізнесу адаптуватися до нових умов та продовжувати свою діяльність, сприяючи загальному економічному відновленню країни.

Оприлюднені у 2024 році результати дослідження Індексу настроїв малого бізнесу, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією у партнерстві з OLX Україна та Райффайзен Банк, засвідчують погіршення очікувань підприємців. Загальний індекс знизився до 2,3 балів із 5 можливих (у 2023 році – 2,5), що свідчить про зростання песимізму в бізнес-середовищі. Вперше за останні роки погіршилися усі компоненти індексу: оцінка поточного стану, змін за останні 6 місяців та прогнозів на майбутнє. Найнижче підприємці оцінили загальну економічну ситуацію в країні – лише 1,9 бала, тоді як прогнози на наступні пів року становлять 2,6 бала. Частка підприємців, які вважають, що їхній бізнес має погані справи, зросла до 51,5%, тоді як лише 22% очікують покращення, і майже 47% – погіршення ситуації [8].

Попри загальне погіршення індикаторів, в опитуванні простежуються ознаки стратегічного оптимізму та інноваційного потенціалу. Хоча наміри розширення бізнесу зменшились (з 79% до 67%), 25% підприємців планують запуск нових напрямів, 13% – розширення географії діяльності, а 14% – вихід на зовнішні ринки. Позитивним сигналом є зростання частки експортерів (з 14% до 17%). При цьому джерела фінансування змістились у бік власних коштів (47%) та грантів (21%), тоді як інвестиції знизився [8]. Таким чином, війна істотно вплинула на динаміку очікувань, але малий бізнес продовжує демонструвати готовність до адаптації, інновацій та поступового розширення – за умови збереження підтримки й стабільності економічної політики.

Варто зазначити, що український бізнес демонструє високий рівень стійкості та готовності до трансформації. Аналітичні опитування показують, що понад 60% підприємців планують реінвестувати у розвиток своїх компаній після завершення воєнних дій, очікуючи позитивних змін [6].

Крім того, Міністерство економіки України прогнозує, що саме малий і середній бізнес стане

основним рушієм відновлення економіки, створивши до 55% нових робочих місць у постконфліктний період [9].

Незважаючи на зазначені проблеми, саме інноваційний розвиток стає вирішальним чинником для формування конкурентоспроможного та адаптивного бізнес-середовища в Україні. У післявоєнний період, коли традиційні економічні моделі вичерпали свій потенціал, підприємства потребують нових стратегічних підходів, заснованих на впровадженні сучасних технологій, цифрових рішень та креативних бізнес-моделей.

Інновації відкривають можливості для підвищення продуктивності, зниження витрат, розширення ринків збуту, автоматизації процесів та диверсифікації продуктів. Більше того, саме інноваційний підхід дозволяє бізнесу швидко реагувати на зміни в середовищі, знижуючи залежність від зовнішніх ризиків, зокрема воєнних, політичних та інфляційних. В умовах активізації інтеграційних процесів з Європейським Союзом інноваційність українських компаній стає також інструментом відповідності європейським вимогам і стандартам, що підвищує їхній експортний потенціал і привабливість для інвесторів.

Попри стратегічну важливість інновацій для стійкого розвитку підприємств, український бізнес стикається з численними бар'єрами, які суттєво стримують реалізацію інноваційного потенціалу. Одним із ключових викликів залишається обмежений доступ до фінансових ресурсів. В умовах високих ризиків та нестабільності більшість підприємств змушені покладатися переважно на власні кошти, адже доступ до банківського кредитування, інвестицій та навіть грантів істотно звужився. За даними дослідження Європейської Бізнес Асоціації, втрати бізнесу від війни залишаються суттєвими. Станом на початок 2025 року для 25% опитаних компаній вони складають до \$1 млн. Вод-

ночас 24% повідомляють про втрати в діапазоні \$1-10 млн, і 16% – про втрати більше \$10 млн. Жодних втрат не понесли тільки 11% опитаних компаній Асоціації, а 24% важко їх оцінити [6].

Наступним бар'єром є кадровий дефіцит, особливо в сегменті висококваліфікованих працівників у сферах IT, інженерії, R&D та виробництва. Війна призвела до значної трудової міграції, мобілізації, а також переміщення фахівців за кордон. Крім цього, рівень цифрової та підприємницької грамотності в багатьох регіонах залишається недостатнім, що ускладнює впровадження сучасних бізнес-моделей і технологій.

Ще одним критичним викликом є нестабільне регуляторне середовище. Часті зміни у податковій політиці, складність адміністрування, непрогнозованість державної підтримки та слабка захищеність прав власності створюють атмосферу правової невизначеності, що демотивує бізнес до довгострокових інноваційних проєктів. Додатково, нестача інфраструктурної підтримки (технопарки, інкубатори, R&D-центри) та обмеженість доступу до сучасного обладнання й цифрових рішень обмежують можливості підприємств впроваджувати новітні технології.

Ключові ризики для інноваційного розвитку бізнесу в Україні узагальнено у таблиці 1.

Таким чином, інноваційний розвиток бізнесу в Україні натеper формується в умовах системного обмеження ресурсів, регуляторної нестабільності та високих ризиків, що потребує цілеспрямованої політики державної підтримки, інституційної стабільності та стимулювання екосистеми інновацій.

У контексті відбудови та переходу до нової економічної моделі, інноваційні стратегії є не просто бажаним вектором розвитку, а необхідною умовою збереження життєздатності українського бізнесу. Ці стратегії дозволяють підприємствам адаптуватися до складного зовнішнього серед-

Таблиця 1 – Ключові ризики для інноваційного розвитку бізнесу в Україні

Категорія ризику	Опис проблеми	Імовірність (оцінка)	Вплив на бізнес
Фінансові обмеження	Скорочення доступу до фінансування, зменшення інвестиційної активності, залежність від власних коштів	Висока	Уповільнення інновацій, відмова від модернізації
Кадровий дефіцит	Відтік кадрів, мобілізація, нестача кваліфікованих спеціалістів, низька цифрова грамотність	Висока	Зниження ефективності, гальмування росту
Регуляторна нестабільність	Часті зміни в законодавстві, податкова нестабільність, непрогнозованість державної підтримки	Середня–висока	Нестійкість стратегічного планування
Недостатня інфраструктура	Відсутність інноваційних хабів, технопарків, обмежений доступ до сучасних технологій	Середня	Гальмування цифрової трансформації
Фізична небезпека та кіберзагрози	Небезпека для працівників, порушені логістичні ланцюги, ризики кібератак та витоку даних	Висока	Зниження довіри, втрати та збої у функціонуванні

Джерело: сформовано авторами на основі [6–9]

овища, ефективно реагувати на зміни в попиті, ресурсних обмеженнях і структурних трансформаціях ринку. Основними напрямками інноваційної діяльності у післявоєнний період стають технологічне оновлення, цифровізація бізнес-процесів, зелені інновації та інтеграція у міжнародні ланцюги доданої вартості.

Однією з ключових стратегій є технологічна модернізація виробництва, яка передбачає впровадження обладнання нового покоління, автоматизацію, використання штучного інтелекту, Big Data, хмарних сервісів. Це дозволяє знизити витрати, скоротити час виробничих циклів та підвищити якість продукції. Паралельно відбувається активне впровадження цифрових рішень, включаючи CRM-системи, електронний документообіг, онлайн-оподаткування та електронну комерцію, що особливо актуально для малого та середнього бізнесу в умовах дефіциту фізичних ресурсів.

Ще одним перспективним напрямом є експортна орієнтація через участь у європейських ринках. Після наближення законодавства до стандартів ЄС, українські компанії отримують нові інструменти для виходу на зовнішні ринки: екосертифікацію, митні спрощення, доступ до цифрових платформ торгівлі. У цьому контексті важливою складовою є інноваційна дипломатія – співпраця з міжнародними фондами, участь у програмах Horizon Europe, COSME тощо.

В умовах війни надзвичайної актуальності набувають також соціальні інновації та стійкі бізнес-моделі, орієнтовані на взаємодію з громадою, відновлення локальних економік, створення робочих місць для ВПО та ветеранів. Вони зміцнюють зв'язок бізнесу з суспільством і формують нову економічну культуру відповідальності (табл. 2).

Таким чином, інноваційні стратегії в Україні стають інструментами не лише модернізації, а й економічного відновлення та інтеграції у глобальні економічні процеси. Їх реалізація потребує системної підтримки, доступу до знань, партнерства між бізнесом, наукою і державою.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інноваційний розвиток є ключовим чинником забезпечення стійкості та конкурентоспроможності українського бізнесу в умовах післявоєнної трансформації. Незважаючи на суттєві втрати, пов'язані з війною, підприємницьке середовище демонструє високий рівень адаптивності, стратегічного оптимізму та готовності до змін. Малий і середній бізнес, як основа національної економіки, стає рушієм відновлення, зокрема завдяки впровадженню технологічних інновацій, цифровізації та соціально відповідальних бізнес-моделей.

Водночас ідентифіковано низку системних бар'єрів, що стримують реалізацію інноваційного потенціалу: обмежений доступ до фінансів, дефіцит кадрів, регуляторна нестабільність, слабка інфраструктурна база та високі безпекові ризики. Подолання цих викликів потребує активної участі держави, цільових політик підтримки МСП, розвитку інноваційних екосистем, а також інституційного партнерства між бізнесом, наукою і міжнародними донорами.

Інноваційні стратегії, орієнтовані на цифрову трансформацію, експорт, сталий розвиток і соціальну відповідальність, становлять основу нової економічної моделі України, здатної витримати виклики глобальної нестабільності та забезпечити довготривале зростання.

Майбутні наукові розвідки можуть бути спрямовані на: емпіричне дослідження ефективності окремих інноваційних стратегій у різних секторах економіки; аналіз регіональних диспропорцій у впровадженні інноваційних підходів і політик підтримки МСП; оцінку результативності державних програм стимулювання інновацій і цифровізації; вивчення взаємозв'язку між рівнем цифрової грамотності підприємців та рівнем інноваційної активності; дослідження впливу міжнародної технічної допомоги та партнерства з ЄС на інноваційне оновлення українського бізнесу в постконфліктний період.

Таблиця 2 – Інноваційні стратегії розвитку бізнесу в Україні

Стратегія	Зміст стратегії	Очікуваний ефект
Технологічна модернізація	Впровадження сучасного обладнання, автоматизація, використання II, Big Data, хмарних технологій	Підвищення продуктивності та конкурентоспроможності
Цифровізація бізнес-процесів	Застосування цифрових платформ, CRM-систем, електронного документообігу, онлайн-оподаткування, e-commerce	Оптимізація витрат і зростання операційної ефективності
Експортна орієнтація	Вихід на зовнішні ринки, сертифікація за стандартами ЄС, участь у міжнародних платформах	Збільшення обсягів продажів і валютної виручки
Соціальні інновації	Інтеграція соціальної складової в бізнес: робочі місця для ВПО, співпраця з громадами, гуманітарні ініціативи	Зміцнення соціальної довіри та репутації
Екологічні/зелені інновації	Впровадження енергоефективних технологій, перехід на відновлювані джерела енергії, скорочення викидів	Залучення нових партнерів, відповідність міжнародним вимогам

Джерело: сформовано авторами

Список використаних джерел:

1. Орлова Н., Винник Т., Побігун С. Інноваційні стратегії розвитку бізнесу в умовах кризи: аналіз і практична реалізація в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-75>
2. Материнська О., Пустова П. Відновлення та розвиток: інвестиційні перспективи України після війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-28>
3. Колеснікова К. С. Цифровізація державних послуг в Україні: успіхи та виклики у реалізації державних реформ. *Філософія та управління*. 2024. № 1. URL: <https://www.eu-scientists.com/index.php/fag/article/view/15>
4. Давимука С. А. Інноваційний імператив стратегії відбудови України. *Регіональна економіка*. 2023. № 3. С. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-3-1>
5. Грицай С. Цифровізація влади як глобальний тренд майбутнього: політика «електронної держави» в Україні. *Reality of Politics*. 2023. Т. 24, Вип. 2. С. 45–81. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/rop/24/rop2403.pdf>
6. European Business Association. Три чверті опитаних компаній ЕБА працюватимуть в Україні незалежно від тривалості війни. 2025. URL: <https://eba.com.ua/try-chverti-opytanyh-kompanij-eva-pratsyuvatymut-v-ukrayini-nezalezchno-vid-tryvalosti-vijny/>
7. Міністерство економіки України. Офіційна інформація про програму релокації бізнесу. 2024. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
8. European Business Association. 2 з 3 МСБ планують розширення бізнесу у 2025 році. 2025. URL: <https://eba.com.ua/2-z-3-msb-planuyut-rozshyrennya-biznesu-u-2025-rotsi/>
9. Центр економічного відновлення, Advanter Group, Міністерство економіки України, ПРООН. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. 2024. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>

References:

1. Orlova N., Vynnyk T., & Pobihun S. (2023). Innovatsiini stratehii rozvytku biznesu v umovakh kryzy: analiz i praktychna realizatsiia v Ukraini [Innovative strategies for business development in times of crisis: analysis and practical implementation in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. (56). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-75> (in Ukrainian)
2. Materynska O., & Pustova P. (2024). Vidnovlennia ta rozvytok: investytsiini perspektyvy Ukrainy pislia viiny [Recovery and development: investment prospects for Ukraine after the war]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. (64). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-28> (in Ukrainian)
3. Kolesnikova K. S. (2024). Tsyfrovizatsiia derzhavnykh posluh v Ukraini: uspikhy ta vyklyky u realizatsii derzhavnykh reform [Digitalization of public services in Ukraine: achievements and challenges in the implementation of state reforms]. *Filosofia ta upravlinnia – Philosophy and Governance*, no. (1). Available at: <https://www.eu-scientists.com/index.php/fag/article/view/15> (in Ukrainian)
4. Davymuka S. A. (2023). Innovatsiinyi imperatyv stratehii vidbudovy Ukrainy [The innovation imperative of Ukraine's recovery strategy]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, no. (3), pp. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-3-1> (in Ukrainian)
5. Hrytsai S. (2023). Tsyfrovizatsiia vlady yak hlobalnyi trend maibutnoho: polityka «elektronnoi derzhavy» v Ukraini [Digitalization of government as a global trend of the future: the policy of the "electronic state" in Ukraine]. *Reality of Politics*, no. 24(2), pp. 45–81. Available at: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/rop/24/rop2403.pdf> (in Ukrainian)
6. European Business Association. (2025). Try chverti opytanykh kompanii EVA pratsyuvatymut v Ukraini nezalezchno vid tryvalosti viiny [Three quarters of surveyed EBA companies will operate in Ukraine regardless of war duration]. Available at: <https://eba.com.ua/try-chverti-opytanyh-kompanij-eva-pratsyuvatymut-v-ukrayini-nezalezchno-vid-tryvalosti-vijny/> (in Ukrainian)
7. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2024). Ofitsiina informatsiia pro prohramu relokatsii biznesu [Official information about the business relocation program. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (in Ukrainian)
8. European Business Association. (2025). 2 z 3 MSB planuiut rozshyrennia biznesu u 2025 rotsi [2 out of 3 SMEs plan to expand their business in 2025]. Available at: <https://eba.com.ua/2-z-3-msb-planuyut-rozshyrennya-biznesu-u-2025-rotsi/> (in Ukrainian)
9. Tsent Ekonomichnoho Vidnovlennia, Advanter Group, Ministerstvo ekonomiky Ukrainy, & United Nations Development Programme (UNDP). (2024). Otsinka vplyvu viiny na mikro-, mali ta seredni pidpriemstva v Ukraini [Assessment of the impact of war on micro, small and medium enterprises in Ukraine]. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 03.04.2025